

KAPITEL 17

Att stimulera och stödja innovationsprocesser

Politikens och praktikens blinda fläckar

Elisabeth Sundin, Karin Berglund och Susanne Andersson

Hans Landströms kapitel *Innovation och entreprenörskap – Ett eller två forskningsfält?* handlar om hur de båda begreppen, "innovation" respektive "entreprenörskap" definieras och diskuteras i vetenskapliga sammanhang (Landström 2016). Dessa definitioner och diskussioner finns med som en relief också för vårt bidrag. Det här är ett område, eller kanske två områden för att nu instämna i Landströms problematisering, där vetenskap och politik ligger nära varandra. Politiken vänder sig till forskarna för att få råd och stöd i arbetet med att stimulera både innovationer och entreprenörskap. Men forskarna vänder sig också till politikerna för att lösa de problem som de tycker sig ha funnit svar på, till exempel: Hur vi kan vi få fler entreprenörer att våga ta steget och lyckas? Eller: Hur kan politiken bidra till miljöer så att fler innovationer ser dagens ljus? Även om det råder diskussioner om *hur* detta ska göras, så ordas det sällan om *att* det ska göras. Båda begreppen, entreprenörskap och innovation, ger i dagens Sverige, och faktiskt i hela världen, positiva associationer. Den positiva betydelsen av entreprenörskap eller innovation ifrågasätts sällan. De ingår som viktiga delar i alla sorters "lösningar" för att komma till rätta med världens, nationens och regionens problem; inte bara ekonomisk tillväxt, utan också sociala problem, inklusive uteslutningens mekanismer, liksom hållbarhetsfrågor med betoning på det gränslösa bruket av miljömässiga resurser. Den som påstår att innovationer är nödvändiga och ger tillväxt blir inte motsagd. Och samma instämmande gillande får den som hävdar betydelsen av entreprenörer och entreprenörskap, också här ofta med samma hänvisning till tillväxt som i pratet om innovation.¹

Vi ska i det här kapitlet inte heller i grunden ifrågasätta dessa positiva

¹ Att det är alltför lättvindigt har vi skrivit om i andra sammanhang (Sundin 2008). Här kan vi begränsa oss till att erinra om att vad som är entreprenöriellt varierar över tid och plats. Jämför till exempel med Rehn och Taalas (2004) som skriver om entreprenörskapets uttrycksformer i gamla Sovjetunionen, och att klusterbomber kanske var en innovation. Det sistnämnda illustrerar också att det som är positivt för den ena kan vara mycket negativt för den andra. Det finns ett behov av att också överväga och studera de mörka sidorna av entreprenörskap och innovation (se exempelvis Berglund och Johansson 2012).

grundtoner, även om det med utgångspunkt från vad som antytts förhållandevis lätt låter sig göras. Däremot ska vi problematisera begreppens uppbyggnad och användning på tre olika sätt. Sammantaget innebär det en kritik av dominerande sätt att definiera och hantera de fenomen man vill beskriva eller uppmuntra.

För det första ska vi behandla det oegentliga i att starkt koppla entreprenörskap till innovation och vice versa.

För det andra och tredje ska vi uppmärksamma att både policy och forskning om de båda företeelserna utelämnar viktiga perspektiv på grund av bristande verklighetsförankring. De båda perspektiven vi behandlar är *genus* och *organisation*.

I detta kapitel kommer vi att visa på organisationsnivåns frånvaro i de två nämnda politikområdena, liksom på vilka olyckliga konsekvenser detta negligierande medför. Vi har också ett annat negligierat tema, nämligen genusdimensionernas utelämnande i de teoretiska och politiska perspektiv som vi här behandlar. Dessa reduktionistiska synsätt hänger samman och ger tillsammans upphov till tillkortakommanden i olika sammanhang. I företag och organisationer som inte förstår varför beslutade förändringar inte ger de påtänkta resultaten, men också bland ansvariga politiker som inte förstår varför den egna kommunen, regionen eller landet inte växer trots de stimulerande insatser man beslutat om. De perspektiv som vi anlägger och de exempel som vi anför är till stor del hämtade från antologin *Promoting Innovation. Policies, Practices and Procedures* som vi, tillsammans med Ewa Gunnarsson, var redaktörer för (Andersson med flera 2012). Den publicerades i november 2012 och första upplagan tog slut på nolltid, vilket indikerar ett starkt intresse för frågorna.

Vi benämner här de nämnda negligeringarna ”blinda fläckar”. Blinda fläcken är, som bekant, ett synfel som ger begränsningar i synfältet. De som har detta synfel har ibland tidigare varit fullt seende och är medvetna om det problem som den blinda fläcken kan medföra. I vårt exempel, som rör de blinda fläckarna inom innovations- och entreprenörsområdet, saknas ofta denna insikt. Det leder till olyckliga konsekvenser, vilket vårt bidrag syftar till att visa. Genom att använda kalejdoskopet som perspektiv gör vi de blinda fläckarna synliga. Kanske försvinner de rentav, eller blir åtminstone mindre, hos ett antal politiker och forskare. De nya bilder som framträder när kalejdoskopet vrids kan medföra ett ifrågasättande av samtidens dyrkande av innovation och entreprenörskap – eller i varje fall av olyckliga förenklingar som inte utgör lösningar, utan snarare medför problem.

Vi börjar vår plädering med att diskutera relationerna mellan entreprenörs- och innovationsområdet inom både politik och forskning. Det är framförallt innovationsområdet som står i fokus men just på grund av att de två områdena ses som så nära sammanhängande, och ibland rent av blandas samman, lider de av överlappande blinda fläckar.

Entreprenörskap och innovation – nivå, forskning och policy

Under det senaste decenniet har en viss tyngdpunktsförskjutning skett mellan de båda begreppen "innovation" och "entreprenörskap". Tidigare var "allt" entreprenörskap – numera tycks "allt" vara innovation. (Efter att denna antologi kommer i tryck kanske innovationsbegreppet utmanas av något annat begrepp. Det kan nämnas att det numera också finns kurser inom högre utbildning som inbjuder studenter att utforska vad som ska komma härnäst. Kort sagt, detta är också en marknad där det spekuleras). Kanske finns en frustration över att entreprenörskapssatsningarna inte gav önskad tillväxt bakom förskjutningen – det som inte entreprenörskap klarar av kan förhoppningsvis innovationer ordna. Delar av förklaringen till de konstaterade tillkortakommandena kan hänföras till att ett högt småföretagande ses som ett uttryck för entreprenörskap, och att de som startar och leder småföretag betecknas som entreprenörer. Det är en vanföreställning som har fått stor spridning. Det är ingalunda så att alla ägare/ledare av små företag är entreprenörer, eller att entreprenörer bara finns i små företag och organisationer. "Mellan skål och vägg" vet "alla" det, men föreställningen upprepas inom politiken, den allmänna debatten och forskningen. Det får olyckligtvis genomslag på en rad politikområden. Som ett aktuellt exempel kan nämnas att ersättandet av offentliga utförare av offentligt finansierade tjänster till förmån för privata utförare, gärna små och lokala, motiverats med att det skulle leda till nytänkande, entreprenörskap och innovation. Så tycks i väsentliga dimensioner inte ha blivit fallet. Sundin (1997, 2011) visade exempelvis att de som knoppades av från kommunal verksamhet och startade eget gjorde det på grund av att de inte var förändringsbenägna. Utvärderingar av följderna av den så kallade friskolereformen visar på att antalet skolor som drivs privat är stort, men att nytänkandet avseende pedagogik är litet (Vlachos 2011).

Vi håller oss i detta kapitel framförallt till innovationsbegreppet och innovationsdiskursen, det vill säga hur begreppet definieras och diskuteras i olika sammanhang. Det starka sambandet, både inom forskning och politik, mellan innovationsfältet och entreprenörsfältet motiverar att vi ändå skriver några rader om skillnaderna mellan de båda. Som vi ser det, och som utvecklats av Berglund och Granat Thorslund (2012), är en viktig skillnad var tyngdpunkten ligger i beskrivningar och förståelse. I policy om entreprenörskap betonas affärsmannen, han som startar företag och som bidrar till nya arbetstillfällen. I policy om innovation däremot fokuseras teknologi, forskningsintensiva och mansdominerade branscher. Om entreprenörskapspolicy konstruerar bilden av individen – den entreprenöriella människan (mannen) som bidrar till tillväxt genom att starta företag – så hölls människan i dunkel i innovationspolicy. I den innovationsstrategi som presenterades i Sverige (*Innovativa Sverige*, 2004) finns till exempel inte en enda bild av en människa, men väl av olika växter och till och med ett växthus utrustad med de redskap som behövs.

I policyforskningen förs en diskussion om problemet med att det finns en

innovationspolicy och en småföretagspolicy/entreprenörskapspolicy. Som antyddes ovan menar vi att diskussionen borde föras avseende tre policyområden: innovation, entreprenörskap och småföretag. Kortfattat uttryckt – det råder ett gap mellan dem. Likaså tycks det uppstå ett gap mellan intentionen i dessa insatser och deras utfall (Berglund och Granat Thorslund 2012). Det är oklart vad de olika insatserna resulterar i, och om de insatser som görs överhuvudtaget bidrar till något alls (se även Andersson och Johansson 2012). Detta är för övrigt inget unikt svenskt problem utan omtalas också annorstädes. Svårigheterna att separera och definiera de olika politikområdena har föranlett hävdandet av att det är av högsta vikt att föra samman dessa policyansatser och utveckla en mer ”entreprenöriell policy”. Därför är det inte förvånande att först entreprenörskap och sedan innovation har blivit nyckelbegrepp i EU:s övergripande tillväxtstrategi (Andersson med flera 2012). Däri upprepas hur viktiga båda delarna är för tillväxten – även om det är långt ifrån klart vad entreprenörskap och innovation är i praktiken, eller att de verkligen leder till ekonomisk tillväxt (och i så fall i vilka dimensioner).

En stor skillnad mellan ”entreprenörskap” och ”innovation” som vi vill lyfta fram är alltså synen på vilka som är aktörerna inom respektive fält. Inom entreprenörskapsfältet är det individer, det vill säga entreprenörer, som anses spela en avgörande roll även om processperspektivet har vunnit ett visst insteg. Politiken orienterad mot entreprenörskap är därmed starkt inriktad mot entreprenören, vilket motiverar titeln på Karin Berglunds avhandling: *Jakten på Entreprenörer* (2007). De senaste åren har entreprenörskap blivit en alltmer tydlig modell för hur människan ska bete sig i vårt samhälle (Berglund 2013). Hon ska vara aktiv, kunna vandra mellan egenföretagande och anställning, engagera sig i såväl sociala som gröna frågor, gärna se innovativa lösningar som kan utvecklas i företagandets form, samt vara väl rustad inför de val som hon ständigt förväntas göra. Analogt med detta politiskt färgade synsätt har företaget blivit en idealmodell i vårt samhälle. Det offentliga ska med fördel privatiseras och vi – medborgarna, som det en gång hette – ska jobba med vår anställningsbarhet för att kunna ses som dugliga på arbetsmarknaden. Den entreprenöriella människan – som vid första anblick tecknar sig som en kreativ figur – framstår vid närmare betraktande snarare som en självdisciplinerad människa som skapas genom allehanda praktiker, rutiner och program. Samtliga ger uttryck för makt och politiska intressen (Berglund 2013). En sådan tyngdpunkt pekar på var insatser, syftande både till förändringar och bevarande, ska sättas in. Den bidrar också med slutsatser om vem eller vad som kan göra något. Det är ett tydligt politiskt nära perspektiv. Innovationspolitiken tycks däremot röra sig ovan individerna, i klustrens och nätverkens globala dimma. I de systemteoretiska och nationalekonomiska modellerna och teoribildningarna (till exempel Triple Helix) som dominerar inom innovationsfältet och styr policyns utformning är de mänskliga handlingarna totalt osynliga. Lika osynlig är den organisatoriska nivån, egentligen det vardagliga organiserandet av innovationer som sker i organisationer, nätverk och kluster.

Vi har ovan betonat skillnaderna mellan entreprenörs- och innovationsperspektiven. Men vi ser också likheter. En är att organisationsnivån saknas – ett fatalt negligierande för den som vill förstå vad som händer och inte händer i varje samhälle – och det på alla nivåer. Utelämnandet av organisationerna tycks ske från olika nivåer – avseende innovationstänkandet uppifrån, och avseende entreprenörerna nedifrån. För att kunna förstå vad som begränsar och möjliggör innovationers utveckling behöver organiserandets svarta låda öppnas. De föreställningar, normer och värderingar som styr innovationsprocesser behöver också bli föremål för analys (Andersson 2012). En annan likhet är att politik och forskning i symbios förstärker varandra i konstruktionen av entreprenörskap och innovation som något som är förbehållet den ekonomiska mannen – som Kielos (2012) menar har avkönats. Den ekonomiska mannen är således inte en man i fysisk bemärkelse, utan en idealtyp som vi alla numera har att förhålla oss till. Man som kvinna, ung som gammal, ljus som mörk. Det temat är det första som vi behandlar nedan.

Genus – en blind fläck inom innovationsområdet

Att entreprenören oreflekterat likställs med en man har visats både i svensk och internationell forskning (Ahl 2004, Berglund 2007, Sundin 2002). Det är alltså ett globalt fenomen, men med nationella och lokala uttrycksformer. Ett illustrativt exempel är att fråga kvinnor hur det är att vara kvinna och företagare. Att vara kvinna och företagare är således ett problem – eller snarare anses den personen ha problem och vara i behov av hjälp. Men ställer man samma fråga till en företagande män – ”Hur är det att vara man och företagare?” – möts man i regel av undrande blickar. Detta visar på normen. Mannen som norm och kvinnan som ”den andra”. Forskningen har härvidlag fått ett visst genomslag också i praktiken, inklusive det offentliga stödsystemet. Men insikterna har bara gett ett begränsat substantiellt utslag: De insatser i kronor och ören som når kvinnor och kvinnors företagande är en bråkdel av de som når män och mäns företagande. En snabbbläsning av existerande stödformer kan lätt ge motsatt uppfattning. Så finns exempelvis ett nationellt program för ”Kvinnors företagande” men inget för ”Mäns företagande”. Det ekonomiska stödet till mäns företagande är, trots det specifika kvinnoprogrammet, dock större å alla sätt räknat (Sundin 2011). Denna bias till mäns förmån återfinns också i de program och satsningar som gjorts för att skapa och stödja lokal och regional mobilisering och innovationssystem.

Utifrån ett genusperspektiv kan alltså hävdas att diskrepansen mellan entreprenörskap och innovation som begrepp och policy har upphävts. De liknar varandra i bemärkelsen att den som anses utföra dessa nödvändiga bedrifter är den ekonomiska mannen. Som politikområde är dock ”Kvinnor som företagare” betydligt mera etablerat än ”Kvinnor och innovationer”. En rad erfarenheter från det förra politikområdet finns därför belagda både i myndigheternas egna utredningar (till exempel Nutek 2008) och i forskningen

(till exempel Stenmark 2012), men förhållandevis få vad gäller innovationsområdet.

Ann-Christin Nyberg presenterade år 2009 en avhandling om kvinnor och innovationer. Hon diskuterar innovationsbegreppets innehåll och könsbias (Nyberg 2009). Nybergs empiriska studier utgår från existerande patentregister, följaktligen baserade på traditionella och konventionella synsätt på innovationer. Även med en sådan tillämpning visar hon på att kvinnor är, och har varit, verksamma som innovatörer i mycket högre utsträckning än vad dominerande föreställningar visar. Föreställningarna återspeglas exempelvis i auktoritativa texter om innovationer. Malin Lindberg (2009, 2012) har på olika sätt studerat svenska innovationspolicytexter på både regional och nationell nivå. Lindberg finner att det är uteslutande inom manligt könsmärkta industrigrenar som det förväntas finnas potential att utveckla innovationer. Det avspeglar sig också i resurstilldelningen där industrisektorer som är mansdominerade (såsom basindustri, tillverkning och ny teknik) ges betydligt mer medel än andra industrisektorer (Lindberg 2010). Denna könsbias kan även förekomma i sammanhang där vikten av att både kvinnor och män ska ges möjlighet att utveckla innovationer uttrycks explicit. Så var fallet i de norska innovations- och regionala utvecklingsprogram som studerades av Trine Kvidal och Elisabet Ljunggren (2012). Nationellt betonades att genusperspektiv var nödvändigt och motiverat, och man krävde en jämn könsbalans inom regionala innovationsprogram. Trots de prioriteringar som i regel fanns i programmen, fördelades medlen likväldigt till industrier som var kraftigt dominerade av män. Kvinnoperspektiven efterlevdes genom att mindre kvinnoprojekt, utan tydlig koppling till innovation, också finansierades.

Samma resultat återkommer i alla de studier av satsningar på innovationer som vi har sett. Det är genomgående en massiv övervikt av verksamhetsinriktningar, branscher och delbranscher som domineras av män. Som ytterligare exempel kan nämnas Gunnel Forsbergs, Katarina Petterssons och Gerd Lindgrens (2012) studie från Värmlands klusterpolitik och Christine Hudsons (2012) genomgång av de nationella programmen. Det är i den förstnämnda studien både traditionellt manliga verksamheter såsom pappers- och massaindustri, nya datorbaserade sektorer och manligt dominerade enklaver inom exempelvis livsmedelsindustri som lyfts fram. De sistnämnda skulle kunna ha en könsordningsbrytande potential – men detta åstadkoms ingalunda med någon automatik. Det visade också Christina Scholten och hennes medförfattare (2012) när de studerade en satsning som var specifikt inriktad på livsmedelsindustrin. En viktig slutsats är att de till synes splittrade argumenten och praktikerna tycks ha den manliga respektive kvinnliga stämpeln gemensam. Genusperspektivet är en kraftfull förklaringsgrund. Med Nybergs sätt att uttrycka det bygger dessa prioriteringar på en underförstådd samhällelig föreställning om att det är män som utvecklar innovationer för att stärka de viktigaste industribranscherna – som är dominerade av män. Nyberg (2009) menar också att denna föreställning döljer de kvinnor som utvecklar innovationer för både manligt och kvinnligt dominerade branscher. Den dölj-

er paradoxalt nog också de män som utvecklar innovationer för kvinnligt dominerade branscher. Dessa blinda fläckar medverkar till att vissa saker enkelt framstår som innovationer, till exempel tekniska produkter och tjänster inom en viss bransch. Andra innovationer, till exempel nya sätt att organisera verksamheten inom offentlig sektor, negligeras lätt trots att behovet av organisatoriska innovationer är stort – för att inte säga enormt. De ekonomiska konsekvenserna av de senare är dessutom betydande och omedelbara.

Organisation – en blind fläck inom innovationsområdet

I inledningen hävdades att entreprenörskapsfältet har en stark betoning på individen. Det innebär inte sällan att sammanhanget, det vill säga organisationer och organiserandet, negligeras eller görs förhållandevis betydelselöst. Familjen beskrivs exempelvis som stödjande, den före detta arbetsgivaren som oförstående och stödsystemet som byråkratiskt, för att exemplifiera med några vanliga föreställningar. Men hur dessa organisationer, det vill säga familjen, arbetsgivaren, Almi, tillväxtavtalskonstruktörerna eller vad det nu kan vara, agerar och reagerar förblir oklart. Att inte se organisationer utan bara individer är förmodligen också en av förklaringarna till att intraprenörskap förblir en så marginell del av entreprenörskapsforskningen.

Inom innovationsdiskursen är perspektivet snarare system än individ. Organisationerna som aktörer förblir obeaktade, vilket medför att innovationsprogrammets könsbias kan visas på en aggregerad nivå, men inte förklaras om vi inte går in i organisationerna. Det som avspeglas i samhället som arbetsmarknadens könssegregering eller tillväxtprogrammets könsbias är, helt enkelt, resultatet av en rad beslut och processer i en rad organisationer. Dessa bias, eller blinda fläckar, innebär att vi inte kan diskutera organisation utan genus och inte genus utan organisation. De båda insikterna är i praktiken sammanvävda. Det bör influera och återspeglas både i forskning och teori. Det är också förklaringen till att rubrikens framlyftande av ”organisation” inte är heltäckande utan bör kompletteras med genus.

Inom genusforskningen är det i dag väl belagt att genus är något som såväl formar som formas av organisationer. De sociala konstruktionerna av genus behöver därför vara föremål för ingående analys vid till exempel studier av de prioriteringar som görs, samt vid organisationsförändringar. Utvecklingen av innovationer sker alltid i något skede i organiserade sammanhang. Likaså agerar inte entreprenören i ett socialt vakuum, utan i högsta grad i ett socialt och organisatoriskt sammanhang. Genus är därför ett viktigt perspektiv för att förstå vad som händer och vad som behövs. Bland många skandinaviska forskare har den amerikanska sociologen Joan Acker kommit att bli en central teoretiker vid analyser av organisationer. Acker (1992) menar att det är fyra processer som behöver fokuseras och att dessa fyra bildar en genusordning. De är analytiskt åtskilda men i praktiken sammanvävda. De fyra är: (1)

strukturer, (2) interaktion, (3) symboler och föreställningar, samt (4) identitet. Den manliga normens reproduktion i organisationer återskapas vanligtvis oreflekterat (Acker 1992, Andersson 2003). Det medför att det inte ses som ett problem utan som något naturligt att endast de verksamheter, produkter, tjänster och processer som är underförstått manligt könsmärkta, uppfattas ha potential att utvecklas till innovationer (Andersson 2012). Bristen på medvetenhet leder tyvärr till att möjliga innovationer går förlorade.

Organisationsperspektiv kan tyckas klart och entydigt men inom innovationsområdet, inte minst inom innovationspolitiken som vi diskuterar här, är det inte alltid klart vilken som är den relevanta organisationen. Inte heller inom andra områden är det självklart – kanske numera mindre än någonsin eftersom vår tid kan ses som organiserandets tid (Brunsson och Sahlin Andersson 2000). De omvandlingar som sker inom offentlig sektor effektueras primärt genom ny-, om-, och reorganisering. Exempel på det återfinns inom det regionalpolitiska området som sedan sekelskiftet, jämfört med tidigare, har bedrivits i delvis nya former. "Avtal" har lanserats som ett begrepp och en karaktäristik av de former under vilka insatserna ska effektueras. "Tillväxtavtal" ska ingås mellan regionala nyckelaktörer som, självständigt från den nationella nivån, organiserar sina gemensamma ansträngningar preciserade genom Tillväxtprogram. Både begreppen och tänkandet är uttryck för ett förhållandevis nytt sätt att bedriva politik. Ibland används beteckningen *governance* (till exempel Hedlund och Montin 2009). De regionala processernas självständighet från den nationella nivån är dock inte absolut. Monetära flöden, både nationella och europeiska, är en del av politiken.

Tillväxtavtal, Tillväxtprogram och regional självständighet kan ses som möjligheter att organisera på ett nytt sätt. Studier, kartläggningar kanske man kan säga, visar att både i Sverige och i våra grannländer är det nya (det innovativa) i dessa nya organisationer och processer i vissa avseenden blygsamt. Det är tidigare starka grupper och organisationer som manifesterar sin position. Tillväxtprogrammen och Tillväxtavtalen presenteras ofta som nya organiseringar, men de består av etablerade organisationer aktiva i nya och gamla konstellationer. Både konstellationerna och moderorganisationerna är adekvata i vårt sammanhang. Nya aktörer eller grupper har ibland svårt att göra sig gällande, och utesluts helt enkelt eftersom de är svåra att passa in i de etablerade sammanhangen (Berglund med flera 2013). Idén om att involvera småföretag i sina lokala sammanhang, vilka i EU:s skrivningar ses som primära aktörer, är också problematiskt i den regionala tillväxtagendan (Selegård 2011).

Argumenten för utformningen av program, processer och inkludering är likartade. Det är de starka, livskraftiga, samtidigt lokala och globala, och framtidsinriktade som inkluderas. Argumenten för exkludering tycks mera varierande. Såväl de nya organisationerna och organiseringsprocesserna som de gamla organisationerna visar sig vara genderiserade. Detta illustreras både litet roligt (om man är på det humöret) och tydligt av Forsberg, Pettersson och Lindgren (2012) i deras granskning av hur Tillväxtprogrammet i Värmland

formulerades i ”manligt slutna rum”, exempelvis Frimurarorden. Det nya och det kvinnliga exkluderas och klassificeras som mindre viktigt. De sociala dimensionernas konserverande verkan, där man håller fast vid sina gamla etablerade och geografiskt förankrade nätverk, visas också i andra bidrag i den nämnda antologin (jämför Hedfeldt och Hedlund 2012). Det nya och sociala kan ge en mer öppen association än det gamla och formaliserade. Så är dock inte med någon självklarhet fallet i alla dimensioner.

Närings- och tillväxtpolitiken har ett starkt inslag av samling kring starka och innovativa kluster, vilket manifesteras i Tillväxtavtalen och Tillväxtprogrammen. Även om jämställdhet återfinns som ett så kallat horisontellt mål är det sällsynt att det verkligen spelar en framträdande roll vid konstruktionen av nätverk och kluster. Sådana inslag förekom dock vid etableringen av ett kluster mellan livsmedelsproducenter som beskrivs av Scholten med flera (2012). De ledande aktörerna efterfrågade genuskompetens men ändå blev resultatet ”klent” ur jämställdhetssynvinkel. Det fanns så många ”återställande” krafter² och ingen aktör var beredd att sätta kraft bakom intentionerna. Ett likartat ”icke-resultat” vad gäller att öppna innovationsprocesser för genusdimensioner redovisar också Sundin (2012). Hon följde två nationella program som rullades ut över landet i syfte att öppna vård- och omsorgsområdet för kvinnors innovationer och därigenom öka både tillväxt och jämställdhet. De ledande aktörerna definierade dock bort både innovation och genus till förmån för privatisering. Det kan ses som ett uttryck för att kortsiktig logik ibland slår ut inte bara genusutmaningar, utan också innovativa processer vars resultat är långsiktiga och svärmätta. Att genus och jämställdhet ofta får stå tillbaka för annat som anses som viktigare är väl belagt också från andra politikområden, platser och tider.

De exempel vi har gett hittills är hämtade från relativt nya organiseringar, även om aktörerna är etablerade organisationer. Innovationer utvecklas och implementeras också i existerande organisationer med sina etablerade genusordningar. Att det inte är lätt att förändra visar till exempel Lundkvist och Westberg (2012) som mötte motstånd mot de jämställdhetsperspektiv som de lanserade. Motståndet hanterades och övervanns med hjälp av ekonomiskt rationella argument. En annan strategi beskrivs av Anna Fogelberg Eriksson (2012). Den innebär att motståndet hanterades genom att jämställdhet användes i syfte att åstadkomma nytänkande, både avseende organisation, produktion och metod. Hon talar om ”gender-sensitive-innovations” vilket kanske kan översättas med att genusperspektiv kan öppna ögonen för organisatoriska tillkortakommanden i många avseenden, och ge möjligheter för innovationer av många slag.

Låt oss slutligen ge ett exempel från en organisation som har som uppgift att utveckla teknik och tekniska innovationer (Blomqvist och Frennberg

² Lena Abrahamssons avhandling hade titeln *Att återställa ordningen. Könsmönster och förändring i arbetsorganisationer* (2000).

2012). Just i den organisationen mötte jämställdhetsarbete, som exempelvis syftade till fler kvinnor på ledande positioner, inte något motstånd alls. Tvärtom bejakades det av alla inklusive ledningen. Forskarna bakom studien tolkar det som att professionstillhörigheten, att alla är högskoleutbildade ingenjörer, är så stark att den överflyglar andra logiker. Det är en påminnelse om att varken innovation, entreprenörskap eller genus är de enda drivande organiseringsprocesserna, och att organisatorisk förändring inte alltid är svårt att genomföra – men alltid problematiskt att planera och förutse.

Blinda fläckar av olika styrka

Alfred Einstein lär ha sagt att "Det krävs ett helt nytt sätt att tänka för att lösa de problem vi har skapat med det gamla sättet att tänka." Tar vi det på allvar så behöver vi sannolikt hjälpas åt med att hitta andra perspektiv för att förstå världen än genom de glasögon som vi dagligdags tar på oss. Om vi ska kunna ifrågasätta det som är för givet taget, det vill säga det gamla sättet att tänka, krävs ett kritiskt perspektiv. Så också inom innovationsområdet. Den första av de blinda fläckar som vi redogjort för, genus, är i sig ett kritiskt perspektiv. Det är emellertid också ett ord som belastats av jämställdhetsfrågans, och kvinnors, lägre position i samhället. Den andra av våra blinda fläckar, negligerandet av organisationsperspektivet, har inte denna belastning och borde därför vara lättare att införliva i tänkandet kring innovationer. Om det lyckas kan det vara en början på förnyelse också inom den genusteoretiska dimensionen. Dessa båda förändringar har stor potential att förbättra både forskningen och politiken inom innovationsområdet. Det får betydelse för såväl individer som organisationer och samhället.

Referenser

- Abrahamsson, L: *Att återställa ordningen. Könsmönster och förändring i arbetsorganisationer*. Borea, 2000
- Acker, J: *Gendering Organizational Theory*. I Albert, J M & Tancred, P (red): *Gendering Organizational Analysis*. Sage, 1992
- Ahl, H: *The Scientific Reproduction of Gender Inequality: A Discourse Analysis of Research Texts on Women's Entrepreneurship*. Copenhagen Business Press, 2004
- Andersson, S: *Ordande praktiker – En studie av status, homosocialitet och maskuliniteter utifrån två närpolisorganisationer*. Doktorsavhandling, Stockholms universitet, 2003
- Andersson, S, Berglund, K, Gunnarsson, E & Sundin, E (red): *Promoting Innovation. Policies: Practices and Procedures*. Vinnova, 2012
- Andersson, S: *Att öppna den organisatoriska svarta lådan*. I Däldehög, A-S, Andersson, S, Amundsdotter, E, Svensson, M & Franzén, C (red): *Genusmedvetet ledarskap. Resan från ickefråga till tillväxtfråga*. Liber, 2012
- Berglund, K: *Jakten på Entreprenörer – om öppningar och lösningar i Entreprenörskapsdiskursen*. Santéus Academic Press, 2007/2012
- Berglund, K: *Kärt barn har många namn: Om entreprenörskaps alla (o)möjliga former*. I Holmqvist, M & Hasselbladh, H (red): *Företagsekonomi och samhället*. Studentlitteratur, s 167–196, 2013
- Berglund, K, Birkelöf, F, Lundin, J & Löfgren, A: *Engaged Sisters: Studying the entrepreneurship and innovation support system from 'within'*. Presenterades vid Nordic Academy of Management Conference, Reykjavik, 21–23 augusti, 2013
- Berglund, K & Granat Thorslund, J: *Innovative policies? Entrepreneurship and innovation policy from a gender perspective*. I Andersson, S, Berglund, K, Gunnarsson, E & Sundin, E (red): *Promoting Innovation: Policies, practices and procedures*. Vinnova, s 25–46, 2012
- Berglund, K & Johansson, A W: *Dark and bright effects of a polarized entrepreneurship discourse and the prospects of transformation*. I Berglund, B, Johannisson, B & Schwartz, B (red): *Societal Entrepreneurship: Positioning, Penetrating, Promoting*. Edward Elgar Publishing, s 163–188, 2012

Blomqvist, M & Frennberg, H: *Why so little resistance? An Action Research Project at a Technological Research Institute*. I Andersson, S, Berglund, K, Gunnarsson, E & Sundin, E (red): *Promoting Innovation: Policies, practices and procedures*. Vinnova, s 221–238, 2012

Brunsson, N & Sahlin Andersson, K: *Constructing Organizations: The Example of Public Sector Reform*. *Organization Studies*, 21, s 721–746, 2000

Fogelberg Eriksson, A: *Gender Mainstreaming as a Driving Force of Innovation. Process and Outcome in a School Setting*. I Andersson, S, Berglund, K, Gunnarsson, E & Sundin, E (red): *Promoting Innovation: Policies, practices and procedures*. Vinnova, s 275–290, 2012

Forsberg, G, Pettersson, K & Lindgren, G: *Economic Geography in Regional Planning – Homosocial Stories or Allowing Spaces?* I Andersson, S, Berglund, K, Gunnarsson, E & Sundin, E (red): *Promoting Innovation: Policies, practices and procedures*. Vinnova, s 135–154, 2012

Hedfeldt, M & Hedlund, G: *Gendered Partnerships and Networks in Swedish Innovation Policy. A Case Study of Multi-level Governance*. I Andersson, S, Berglund, K, Gunnarsson, E & Sundin, E (red): *Promoting Innovation: Policies, practices and procedures*. Vinnova, s 155–172, 2012

Hedlund, G & Montin, S: *Governance på svenska*. Santérus Academic Press, 2009

Hudson, C: *New Subject Positions for Non-Traditional Actors or Business as Usual in the Strong Region Discourse?* I Andersson, S, Berglund, K, Gunnarsson, E & Sundin, E (red): *Promoting Innovation: Policies, practices and procedures*. Vinnova, s 68–90, 2012

Regeringskansliet: *Innovativa Sverige: en strategi för tillväxt genom förnyelse*. Ds 2004:36, Fritzes offentliga publikationer, 2004

Kielos, K: *Det enda könet: varför du är förförd av den ekonomiske mannen och hur det förstör ditt liv och världsekonomin*. Albert Bonniers Förlag, 2012

Kvidal, T & Ljunggren, E: *Implementing "a gender perspective" in an innovation program: more innovation or ambivalence and uncertainty?* Presenterades vid Gender, Work and Organization, Keele, 21–23 juni, 2010

Kvidal, T & Ljunggren, E: *Implementing "a Gender Perspective" in an Innovation Policy Programme. More Innovation or ambivalence and uncertainty?* I Andersson, S, Berglund, K, Gunnarsson, E & Sundin, E (red): *Promoting Innovation: Policies, practices and procedures*. Vinnova, s 111–130, 2012

Källhammer, E & Wikberg Nilsson, Å: *Gendered Innovative Design.*

Critical Reflections stimulated by Personas. I Andersson, S, Berglund, K, Gunnarsson, E & Sundin, E (red): *Promoting Innovation: Policies, practices and procedures.* Vinnova, s 328–350, 2012

Landström, H: *Innovation och entreprenörskap – Ett eller två forskningsfält?*

I McKelvey, M & Zaring, O (red): *Sveriges entreprenöriella ekosystem – Företag, akademi, politik.* Esbri, 2016

Lindberg, M: *Män och manlighet i svensk innovationspolitik.* Tidskrift för genusvetenskap, 2-3, s 29–43, 2009

Lindberg, M: *Samverkansnätverk för innovation – en interaktiv och genusvetenskaplig utmaning av innovationspolitik och innovationsforskning.*

Doktorsavhandling, Luleå tekniska universitet, 2010

Lindberg, M: *A Striking Pattern. Co-construction of Innovation, Men and Masculinity in Sweden's Innovation policy.*

I Andersson, S, Berglund, K, Gunnarsson, E & Sundin, E (red): *Promoting Innovation: Policies, practices and procedures.* Vinnova, s 47–67, 2012

Lundkvist, H & Westberg, H: *Doing Gender in a Local and Regional Context.*

An Innovative Process of Mainstreaming Gender Equality. I Andersson, S, Berglund, K, Gunnarsson, E & Sundin, E (red): *Promoting Innovation: Policies, practices and procedures.* Vinnova, s 291–209, 2012

Nutek: *Vad vet vi om kvinnors företagande i Sverige? Åren 2004–2008.* Infonr 055-2008, 2008

Nyberg, A-C: *Making ideas matter: gender, technology and women's invention.*

Doktorsavhandling, Luleå tekniska universitet, 2009

Scholten Hansson, A, Stridh, K & Swärdh, M: *Inward and Outward Learning Processes – Reflections on Research Methodology and Learning whilst working with a strong Innovation Network: Organisation in an Innovation System.*

I Andersson, S, Berglund, K, Gunnarsson, E & Sundin, E (red): *Promoting Innovation: Policies, practices and procedures.* Vinnova, s 198–220, 2012

Selegård, P: *Tillväxtbilder, regionala intentioner samt entreprenörers orsaksförklaringar av tillväxt: en penroseisk syn på regional tillväxt.*

Doktorsavhandling, Mälardalens högskola, 2011

Stenmark, L: *Den regionala utvecklingens logik i policy och praktik. En fallstudie av den regionalpolitiska interventionen Resurscentra för kvinnor*. Doktorsavhandling, Mälardalens högskola, 2012

Sundin, E: *Den offentliga sektorns omvandling och kvinnors och mäns företagande inom typiskt kvinnliga sektorer*. I Sundin, E (red): *Om makt och kön i spåren av offentliga organisationers omvandling*. SOU 1997:83, Fritzes, 1997

Sundin, E: *Företagandets manliga prägling*. I Holmquist, C & Sundin, E (red): *Företagerskan. Om kvinnors entreprenörskap*. SNS Förlag, 2002

Sundin, E: *Small business: The solution for what and for whom?* I Elsner, W & Hanappi, H (red): *Varieties of Capitalism and New Institutional Deals: Regulation, Welfare and the New Economy*. Edward Elgar Publishing, s 209–226, 2008

Sundin, E: *Entrepreneurship and reorganisation of the public sector. A gendered story*. *Economic and Industrial Democracy*, 32, s 631–654, 2011

Sundin, E och Rapp, G: *Att främja kvinnors företagande – Exemplet Östergötland*. Helix Working Papers, 2011

Sundin, E: *Entrepreneurship, Innovation and Gender. The construction of projects for entrepreneurship and innovation in the healthcare and care sectors*. I Andersson, S, Berglund, K, Gunnarsson, E & Sundin, E (red): *Promoting Innovation: Policies, practices and procedures*. Vinnova, s 155–172, 2012

Vlachos, J: *Friskolor i förändring*. I Hartman, Laura (red): *Konkurrensens konsekvenser. Vad händer med svenska välfärden?* SNS Förlag, s 66–110, 2011